

ACADEMIA ROMÂNĂ

STUDII ȘI CERCETĂRI

XXVI

*Domnului Prof. N. Lorga
profunda admirație*

Cluj, 15. I. 1937

H. Pașca

NUME DE PERSOANE ȘI NUME DE ANIMALE ÎN ȚARA OLTULUI

DE

ȘTEFAN PAȘCA

DOCENT LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

LUCRARE PREMIATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ
CU PREMIUL STATULUI „ELIADE BĂDULESCU”

MONITORUL OFICIAL
ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ

DEPOZITUL GENERAL
CARTEA ROMÂNEASCĂ
B-DUL ACADEMIEI, 3—5

BUCUREȘTI

1936

*Omagiu de respectuoasă recunoștință
Domnilor Profesori
SEXTIL PUȘCARIU
cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani
și
GIANDOMENICO SERRA
sfătuitorului meu în onomastică*

Autorul

INTRODUCERE

Onomastica românească, deși n'a fost cu totul desconsiderată, nu s'a bucurat totuși de o dezvoltare proporțională cu dezvoltarea atât de însemnată pe care au luat-o la noi, în ultimele trei decenii, studiile de lingvistică. Importanța ei a fost recunoscută neconținut. Învățații au arătat, nu odată, că ea e în măsură să servească elemente de căpetenie pentru cunoașterea mai temeinică a unor epoci din istoria poporului și a limbii românești.

Întâiu sub presiunea necesității de a aduce cât mai numeroase și cât mai variate probe care să dovedească continuitatea sau lipsa de continuitate — și mai presus de toate întâietatea noastră ca element de baștină în viața istorică a Daciei — iar mai apoi din curiozitate științifică desinteresată, numele proprii românești au format obiectul de cercetare al învățaților. În măsură mai mare elementele toponomastice românești și, mai limitat, antroponomastica a dat naștere unei bogate recolte de studii, dintre care unele de mare valoare. Din acestea cercetătorul își poate face o idee relativ exactă asupra trăsăturilor caracteristice pe care le prezintă numele proprii românești din punct de vedere lingvistic. Evident, pentru ca onomastica — înțelegând prin acest termen toponomastica și antroponomastica, împreună — să poată lua de aici înainte o dezvoltare mai fecundă, trebuie să fie fondată pe alte baze. Până acum, învățații, în cea mai mare parte, și-au întemeiat cercetările pe un material unilateral, scos din izvoare de informație restrânse la anumite epoci, sau privind probleme izolate din domeniul onomastice¹⁾.

¹⁾ O bogată și sugestivă informație bibliografică asupra domeniului toponomastice românești, ne-a dat Iorgu Iordan, *Încercare de bibliografie toponimică românească*, în * Buletinul Soc. Regale române de Geografie *, XLVI, 1927 și *Die rumänische Ortsnamenforschung*, în * Zeitschrift für Ortsnamenforschung *, I, 1925—1926.

Toponomastica românească se mândrește astăzi totuși cu câteva lucrări fundamentale, datorite lui Iorgu Iordan ¹⁾, G. Kisch ²⁾, N. Drăganu ³⁾ etc. Antroponomastica nu se găsește în aceeași situație privilegiată. În afară de preocupări sporadice — și nu putem uita aici contribuția savantă a neuitatului V. Bogrea ⁴⁾ — nu cunoaștem o bună lucrare de ansamblu asupra numelor de persoană românești ⁵⁾.

Studiul numelor proprii e mult mai dificil decât acela al numelor comune. Lămurirea originii celor dintâiu necesită documentări mult mai îngrijite și mai greu de realizat. « Etimologia numelor topice — scrie C. Diculescu ⁶⁾ — nu poate avea firește, niciodată, acel grad de certitudine pe care îl au etimologiile celorlalte categorii de cuvinte. Pe când la căutarea prototipelor acestora ne sprijinim atât pe identitatea sau înrudirea înțelesului, la cele dintâiu ne stă la dispoziție pentru scopul arătat numai partea formală, înțelesul fiindu-ne cu totul necunoscut ».

Evident, greutățile cele mai mari le întâmpină cel care întreprinde cercetări asupra numelor personale. În adevăr, în vreme ce în domeniul toponomastice găsim o masă întregă de nume a căror origine se găsește fără mare greutate în numele

¹⁾ *Rumänische Toponomastik*, Vol. I—III în « Veröffentlichungen des romanischen Auslandsinstituts der Rheinischen Friedrich Wilhelms Universität », Bonn, Band 6, Kurt Schroeder Verlag, 1924—1926, o foarte sugestivă lucrare de ansamblu toponomastic, bazată pe un material contemporan, privind Vechiul Regat.

²⁾ *Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpathenländer*, în « Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde » XLV Band I—II Heft, Sibiiu — Hermanstadt, 1929, cu tiraj special în « Palestra » 165, Leipzig 1929, o lucrare de interes pentru toponomastica transilvăneană.

³⁾ *Toponimie și istorie*, în « Biblioteca Institutului de Istorie Națională », I, Cluj, 1928, o fericită realizare de studiu toponomastic model, în care se urmăresc istoricește elementele toponimice din Nordul Ardealului. În *România în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*. Acad. Rom., St. și Cercetări XXI. București, 1933 se ia în discuție un număr mare de elemente onomastice privind un teritoriu mult mai vast.

⁴⁾ *Contribuții onomastice*, în « Dacoromania » Vol. IV, 1926, p. 659 ș. u., *Glose românești în patronimicele armenesti din Ardeal*, în « I-ul Congres al Filologilor români », București, 1926, p. 54 ș. u. și în numeroasele sale recenzii și articole mărunte, risipite fie prin « Dacoromania », fie prin « Anuarul Institutului de Istorie Națională » din Cluj, sau aiurea.

⁵⁾ O importanță excepțională și pentru antroponomastica românească prezintă lucrarea lui Gustav Weigand, *Die bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft und Neubildungen*, în « XXVI—XXIX. Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig », 1921, p. 104 ș. u.

⁶⁾ *Elementele vechi grecești în limba română*, în « Dacoromania », Anul IV, p. 493.

comune sau în apelativele topice existente în limbă, domeniul antroponomasticeii nu oferă asemenea avantaj decât în cazuri mai rare. Înțelesul numelor de persoană sau nu s'a cunoscut niciodată de cei care le-au adoptat — ca în cazul numelor de botez și a unei părți însemnate din numele de familie — sau s'a pierdut repede. În timp ce numele topice sunt mai conservative, legate fiind de pământul pe care — uneori — numindu-l îl descriu, numele de persoană, care se nasc și mor cu indivizii care le poartă, sunt supuse unei sorți mai nesigure¹⁾. E adevărat, în epocile primitive ale antroponomasticeii numele personale erau alese și date indivizilor dintre acele care descriau împrejurări caracteristice din viața aceloră (cf. supra-numele din epoca noastră), metafore care făceau aluzie la caracterul fizic sau psihic real sau dorit al individului, sau erau nume de semnificație religioasă sau magică. În epoci mai nouă însă, numele de botez s'au dat și se dau în mod arbitrar, alegându-se din lista celor întrebuințate prin tradiție sau introduse prin modă. În acest caz lămurirea originii lor etimologice e mai grea, căci sunt simple etichete, lipsite desăvârșit de sensul originar etimologic, nu mai ilustrează nimic din caracterul specific al individului²⁾.

Fiecare nume de persoană își are istoria proprie. Interesul antroponomastului nu poate fi exclusiv acela de a lămuri originea etimologică a numelor. Rostul lui e să urmărească prin toate mijloacele de informație și istoria acestor nume pe terenul lingvistic unde se întrebuințează. O asemenea întreprindere e grea și mai ales de durată lungă. Ea necesită o informație largă asupra materialului onomastic general, dar mai ales o scrutare cât mai atentă asupra domeniului vieții psihologice și sociale a nucleelor populare izolate. Avem credința că, înainte de a se trage concluzii premature din examinarea unui material fragmentar sau unilateral, e nevoie să se elaboreze cât mai multe monografii de onomastică regională, care să nu neglijeze amănuntul. Rezultatele modeste atinse

¹⁾ Cf. Albert Dauzat, *Les noms de lieux. Origine et évolution*, Paris, 1926, p. 6.

²⁾ Mario Roques, în « Revue phil. fr. litt. » XXIII, p. 215 fixează lapidar caracterul numelui propriu: « Il ne signifie pas, il désigne; ce n'est pas un symbol, c'est une étiquette » (ap. Bruno Migliorini, *Dal nome proprio al nome comune*, în « Biblioteca dell' Archivum Romanicum » Seria II, vol. 13, p. 5, nota 1.

cu aceste monografii vor putea servi, într'un viitor ceva mai îndepărtat, celor care se vor încumeta să elaboreze sinteze în antroponomastica sau în toponomastica românească.

Convinși de necesitatea unor asemenea preocupări față de elementele antroponomastice românești, am încercat să întreprindem cercetări, după putință minuțioase, pentru adunarea din câte o regiune a teritoriului dacoromân a unui material de nume cât mai complet, dintr'o epocă cât mai îndelungată. Pe baza unui asemenea material se poate aprecia mai sigur istoria numelor noastre proprii și vieța lor intimă într'o regiune și în cadrul antroponomastice generale românești.

Mai multe motive ne-au determinat să urmărim onomastica Țării Oltului. Înainte de toate importanța pe care, din punct de vedere istoric, o prezintă acest leagăn al românismului, de unde în epoci mai îndepărtate — după tradiție, — și în vremuri mai nouă — după dovezi documentare — s'au produs roiri de populație românească peste munți, alimentând elementul uman de pe versantul de miazăzi al Carpaților, iar în vremuri mai nouă înmulțind elementul românesc din Dobrogea românească. Situația geografică de centru al teritoriului dacoromân a fost de asemenea un îndemn de a porni cu preocupările noastre de onomastică românească dela Țara Oltului. Ne-a favorizat norocul de a descoperi, tocmai pentru această regiune, niște izvoare de informație de importanță excepțională. La Arhivele Statului din Cluj se găsește o bogată colecție de Urbarii făgărășene din sec. XVII—XVIII, din care am extras pe fișe un material foarte bogat. Nu mai e nevoie, poate, să arătăm marea valoare științifică pe care o prezintă materialul cuprins în aceste Urbarii, care redau cu grijă numele tuturor proprietarilor și iobagilor, inclusiv numele copiilor lor, deci a întregii populații românești a satelor din Țara Oltului. În același timp ele înregistrează cu grijă gospodărească proprietatea fiecărui locuitor, indicând, cu numele, locul de pe teritoriul comunei a fiecărei proprietăți. Am întregit materialul scos din Urbarii cu acela atestat în izvoare mai vechi, tipărite, în colecțiile de documente, în hărți, etc., iar asupra materialului contemporan am căutat să

cercetăm, pe baza unor chestionare (în special *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană*, Cluj, 1931) trimise intelectualilor localnici în aproape toate satele, materialul comunicat de acești intelectuali membri corespondenți ai Muzeului Limbii Române. În afară de materialul contemporan comunicat de acești harnici membri corespondenți, discutăm în paginile de mai jos și pe acela, complet, cuprins în *Buletinele recensământului din 1930*.

Lucrarea de față urmărește antroponomastica din 64 de localități din Țara Oltului, după cum se vede din harta de mai jos:

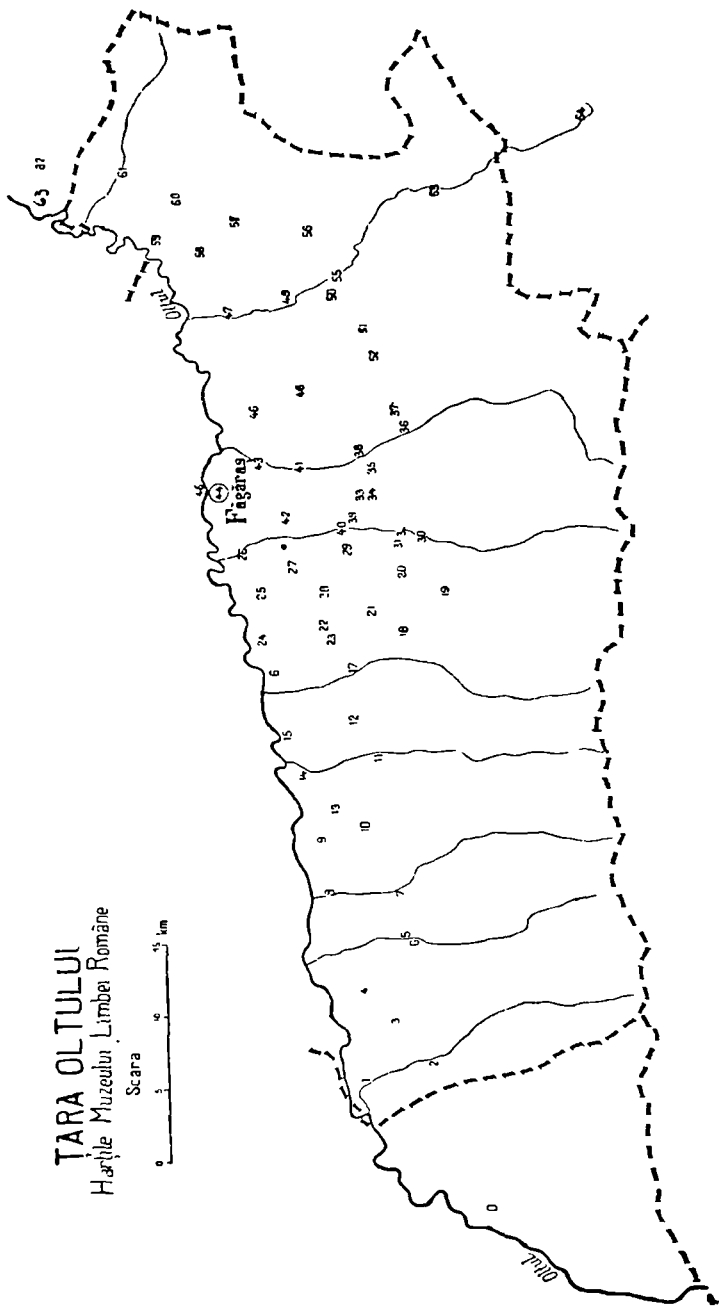
Iată legenda acestei hărți:

0. Racovița	24. Voila
1. Porumbacul de jos	25. Dridif
2. » de sus	26. Beclean
3. Sărata	27. Luța
4. Scorei	28. Ludișor
5. Streja-Cârțișoara	29. Iași
6. Opra-Cârțișoara	30. Dejani
7. Arpașul de sus	31. Vaida-Recea
8. Arpașul de jos	32. Telechi-Recea
9. Ucea de jos	33. Berivoii Mici
10. Ucea de sus	34. Berivoii Mari
11. Viștea de sus	35. Copăcel
12. Drăguș	36. Sebeș
13. Corbi	37. Mărgineni
14. Viștea de jos	38. Hârseni
15. (Beșimbav-)Olteț	39. Săscior
16. Sâmbăta de jos	40. Săvestreni
17. Sâmbăta de sus	41. Ileni
18. Lisa	42. Hurez
19. Breaza	43. Râușor
20. Netot	44. Făgăraș
21. Pojorta	45. Galați
22. Voivodenii Mari	46. Mândra
23. Voivodenii Mici	47. Șercăița

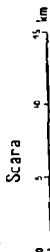
48. Toderița	56. Perșani
49. Vad	57. Grid
50. Ohaba	58. Părău
51. Șercaia	59. Veneția de jos
52. Bucium	60. Veneția de sus
53. Șinca Nouă	61. Comana de sus
54. Poiana Mărului	62. Cuciulata
55. Șinca Veche	63. Comana de jos.

Cum în mare parte materialul din această lucrare îl avem din răspunsurile la chestionarul Muzeului, înșirăm mai jos întrebările la care aveau să răspundă membrii corespondenți:

130. La câtă vreme dela naștere se botează un nou născut?
131. După cine i se dă numele?
132. Ce nume se dau noului născut (fată sau băiat) după zilele săptămânii, sau după sărbători?
133. Care sânt cele mai dese nume de botez bărbătești la țărani?
134. Care sânt numele de botez pe care le poartă mai des femeile?
135. Care sânt numele de botez ale intelectualilor din comuna D-voastră și ale copiilor lor: a) *băieți*, b) *fete*?
136. Care sânt în comuna d-voastră cele mai dese nume de botez *bărbătești*?
137. Care sânt cele *femeiești*?
138. Care sânt numele de botez mai puțin obișnuite, la bărbați și care la femei?
139. Familiile sărace dau aceleași nume copiilor lor ca familiile mai bogate sau preferă anumite nume numai?
Care sânt aceste nume?
140. Cum aleg țărani un anumit nume de botez și nu altul pe care-l dau noului născut?
141. Este obiceiul ca preotul, nașul sau notarul să recomande părinților un anumit nume pentru noul născut?
142. Ce nume recomandă ei?
143. Care sânt, după părerea țăranilor, numele de botez « boierești » sau « domnești »?

ȚARA OLTULUI
Hărțile Muzeului Limbei Române

144. Ce nume curioase de botez se găsesc în comuna d-voastră?
145. Cam care sânt numele care se dau la doi gemeni?
146. Ce forme desmierdătoare iau numele de botez mai obișnuite, ale copiilor și fetelor când sânt mici (ex.: *Ion, Ioniță, Ionică, Ionaș*, etc. *Maria, Măriuca, Marița*, etc).
147. Asemenea nume desmierdătoare le rămân până la bătrânețe?
148. Cum se prescurtează cele mai obișnuite nume de botez din comuna d-voastră? (*Constantin = Dinu, Costi, Elisabeta = Veta*, etc.).
149. Care sânt numele familiilor de baștină în comuna d-voastră?
150. Ce familii au venit mai târziu în comună?
151. De unde a venit fiecare din acestea și când?
152. Care sânt numele de familie mai rare în comuna d-voastră?
153. Ce nume de familie din comună sânt în legătură cu nume de locuri de pe teritoriul comunei?
154. Există obiceiul ca membrii familiilor dintr'o anumită parte a satului sau de pe o stradă, să poarte un nume de batjocură sau un nume colectiv?
- Care sânt aceste nume și de ce se numesc așa?
155. Care sânt numele de batjocură care se dau membrilor din diferite familii din sat?
- Care sânt familiile cărora li se dau?
- Cine a purtat porecla la început?
- De ce i s'a dat?
156. Ce nume de batjocură li se dau în satul d-voastră diferitelor categorii de meșteșugari?
157. Dați lista poreclelor din satul d-voastră, cine poartă fiecare din aceste porecle și pentru ce i s'a dat?
158. Care sânt poreclele femeilor din satul d-voastră, cine le poartă?
159. Sânt în localitate registre vechi de botez, de căsătorii și de morți?
- De când datează ele și unde se păstrează?
160. Să se copieze din fiecare registru (matricol) tot al zecelea an, nume de botez și de familie.

161. Ce nume dau țăranii vitelor: a) *boi*, b) *vaci*, c) *capre*, d) *câni*, e) *cai*?

162. Explicați de ce se dă acest nume (după culoare, după ziua în care s'a născut, etc.).

163. Comunicați informațiuni în legătură cu trecutul istoric al comunei.

163. Care este starea materială a locuitorilor din comună?

164. Dacă e obiceiul ca locuitorii din comună să plece în alte regiuni, în anumite epoci ale anului, să se comunice unde se duc ei și ce lucrează pe acolo?

Această înșirare de întrebări care se și repetă, ar putea face loc la obiecțiuni. Cine cunoaște însă psihologia membrilor corespondenți, de multe ori grăbiți, uneori distrați, altădată superficiali, își dă seama că o asemenea repetiție e utilă, fiindcă atrage mai insistent atenția asupra materialului bogat care se poate nota, revizuește informația dată la o întrebare anterioară.

În legătură cu supranumele a fost interesant să se întrebe de ce se numește în batjocură un individ sau o colectivitate într'un anumit fel. Nu s'a avut însă niciodată iluzia că informațiunile membrilor corespondenți, în această privință, pot avea o valoare probantă la explicarea supranumelor. S'a căutat numai să se constate ambianța semantică în care psihologia populară face să intre fiecare supranume. Din contră, materialul comunicat de corespondenți și informațiunile de ordin semantic date de aceștia, pentru fiecare supranume în parte, ne dovedește cât de eronate pot fi considerațiunile lingvistice formulate de cercetătorul prea încrezut în « explicațiile » pe care le dă poporul, azi, unor supranume.

Trebue să exprimăm regretul de a nu se fi avansat ceva mai mult investigația în legătură cu termenii injurioși și calificativele pe care le dă poporul dela țară. Recolta chestionarului era astfel mai bogată și mai prețioasă.